

Michał Janocha, Waldemar Deluga

Wstęp

Series Byzantina 5, 7-9

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wstęp

Tom piąty „Series Byzantina” dedykujemy naszemu mistrzowi Profesorowi Tadeuszowi Chrzanowskiemu, który zmarł 24 grudnia 2006 roku. Wielu autorów publikujących w naszym piśmie jest jego uczniami lub współpracownikami. Profesor Chrzanowski wielokrotnie podkreślał znaczenie badań nad sztuką cerkiewną w dawnej Rzeczypospolitej. To on jako współautor wysoko cenionej książki poświęconej sztuce rumuńskiej przyczynił się do powrotu polskich uczonych do Rumunii po kilkudziesięciu latach ich tam nieobecności.

Przedmiotem obecnego zbioru artykułów jest problem związków pomiędzy liturgią a sztuką w Kościołach wschodnich – ich wzajemne oddziaływanie i przenikanie w aspekcie historycznym, artystycznym, liturgicznym i teologicznym. Artykuły tu zamieszczone podejmują pytanie, jaki był i jest wpływ liturgii (ksiąg liturgicznych, tekstów, obrzędów – gestów, rytów, ceremonii) na sztukę (architekturę sakralną, wnętrza świątyni, przegrodę ołtarzową, ikonografię), a także wpływ odwrotny – sztuki na liturgię.

Zbiór publikowanych w tym tomie artykułów jest owocem konferencji naukowej zorganizowanej przez Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Katedrę Sztuki Bizantyńskiej i Postbizantyńskiej oraz Katedrę Historii Kultury Chrześcijańskiego Wschodu) w dniach 25–26 października 2005 roku zatytułowany *Oriens ex alto. Sztuka i liturgia w Kościele Wschodnim*.

Tytuł tomu *Oriens ex alto* został zaczerpnięty z ewangelicznej modlitwy zapisanej w pierwszym rozdziale Ewangelii św. Mateusza (Mt 1, 78). Wypowiedział ją Zachariasz, napełniony Duchem Świętym, jako dziękczynienie za przyjście na świat wymodlonego syna. Tym synem był święty Jan, którego Kościół zachodni nazwie Chrzczicielem, a Kościół wschodni Poprzednikiem Chrystusa. Modlitwa Zachariasza zawiera proroczą zapowiedź zbli-

Profesor Tadeusz Chrzanowski z doktorantami Katolickiego
Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1991

żających się narodzin Mesjasza, przez które nawiedzi świat „z wysoka wschodzące słońce” – *Oriens ex alto*. Zapisane w Wulgacie słowa *Oriens ex alto* oznaczają dosłownie „wschód z wysokości” i odnoszą się do Chrystusa, który jako Wschodzące Słońce będzie świecił w ciemności i dzięki temu ułatwi ludziom odnalezienie drogi pokoju.

Słowa *Oriens ex alto* przywołują głęboką więź istniejącą pomiędzy liturgią a sztuką, są one bowiem – odzianą w artystyczną szatę literacką – liturgiczną modlitwą Kościoła, który zwraca się z nadzieją w kierunku wschodu. Wschodu z wysokości.

Już w okresie wczesnego chrześcijaństwa kantyk Zachariasza wszedł w skład jutrzni, porannej modlitwy Kościoła. Od tego czasu prorocze słowa biblijnej modlitwy powtarzane są nieustannie każdego dnia o wschodzie słońca przez miliony ust we wszystkich językach świata. I tak będzie aż do dnia, kiedy wypełni się ich ostateczny, eschatologiczny sens, kiedy na zawsze otworzą się carskie wrota, a my staniemy w zachwycie wobec niebiańskiej liturgii sprawowanej przed tronem Boga i Baranka.

Zagadnienia sztuki i liturgii wzbudzają coraz większe zainteresowanie nie tylko w kontekście historycznym, ale również w odniesieniu do współ-

czesności. Nasza kolejna konferencja nosi tytuł *Ikona dzisiaj*. Organizujemy ją w czerwcu 2008 roku wspólnie z Ośrodkiem Badań nad Tradycją Antyku w Europie Środkowo-Wschodniej UW oraz Studium Duchowości Chrześcijańskiego Wschodu w Warszawie.

Inicjatywy ośrodków badawczych w Polsce wzbudzają żywe zainteresowanie, nie tylko w skali naszego kraju. Spośród wielu z nich wymienimy dwie. W kwietniu 2006 roku Muzeum Zamojskie we współpracy z Muzeum w Łucku zorganizowało kolejną konferencję polsko-ukraińską, tym razem dotyczącą roli muzealnictwa w zachowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego pogranicza. Zaś organizatorzy konferencji w Białowieży, przygotowanej z inicjatywy Uniwersytetu Białostockiego, skupili historyków, historyków literatury i historyków sztuki zajmujących się kulturą krajów słowiańskich.

Tom szósty *Series Byzantina* poświęcony będzie sztuce rumuńskiej i bułgarskiej, w tym również związkom artystycznym między Moldawią a Rzeczypospolitą w XVI i XVII stuleciu.

Ks. Michał Janocha, Waldemar Deluga